

Kortelė:

877011_RegNr_I-2347-257/2014

<http://www.infolex.lt/tp/877011>

Administracinė byla Nr. I-2347-257/2014

Teisminio proceso Nr. 3-64-3-01814-2014-7

Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2.; 74

(S)

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. spalio 3 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėja Laisvutė Kartanaitė,

sekretoriaujant Letai Vitkienei,

nedalyvaujant pareiškėjui A. B. (A. B.),

nedalyvaujant atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui,

rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo A. B. skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė :

Pareiškėjas A. B. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu, prašydamas priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, neturtinę žalą.

Pareiškėjas A. B. į teismo posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (52 b. 1.). Skunde (2-4 b. 1.) pareiškėjas nurodė, kad prašo bylą nagrinėti jam nedalyvaujant, į teismo posėdį neprašo būti etapuojamas. Pareiškėjas A. B. skunde (2-4 b. 1.) nurodė, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo nuo 2011 m. lapkričio mėn. iki 2014 m. liepos mėn. Per Šiaulių tardymo izoliatoriuje praleistą laiką jam nebuvo sudarytos normalios suėmimo sąlygos, t. y. būnant perpildytose kamerose 23 valandas per parą neturėjo galimybės normaliai pajudėti ar pasimankštinti, trūko gryno oro, patalpos nebuvo ventiliuojamos, kaupėsi drėgmė, sunku buvo išsimiegoti, dažnai kilo konfliktai, dėl to jis tapo irzlus, nervingas. Kamerose tualetu patalpa neatitverta, toje pačioje patalpoje reikėjo ir valgyti, ir tuštintis. Kalint tokiomis sąlygomis jis buvo

užsikrėtęs odos infekcijomis. Dėl neteisėtų atsakovo veiksmų būnant Šiaulių tardymo izoliatoriuje jis patyrė dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, emocinę depresiją. Prašo skundą patenkinti ir priteisti iš atsakovo 50 000 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovas į posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (51 b. l.).

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atsiliepime (31-36 b. l.) nurodė, kad prašo pareiškėjo skundą dėl neturtinės žalos atlyginimo atmesti kaip nepagrįstą, o skundą nagrinėti atsakovo atstovui nedalyvaujant.

Atsakovas atsiliepime nurodė, jog Lietuvos higienos norma HN 76:1999, nustačiusi, kad kamerų tipo patalpoje ploto vienam žmogui norma – ne mažiau kaip 5 kv. m (6.15 p.), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr.V-241 (įsigaliojo nuo 2010 m. balandžio 11 d.) buvo pripažinta netekusia galios. Minėtu įsakymu buvo patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, kuri nustato tik laisvės atėmimo vietų įrengimo reikalavimus. Lietuvos higienos normai HN 76:1999 netekus galios ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriuje norma buvo nustatyta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ (įsigaliojo nuo 2010 m. gegužės 14 d.). Įsakymo Nr. V-124 1.3 punktas nustatė, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr.1248, numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Pažymi, kad teisinis reglamentavimas nenustato tam tikrų baldų ar įrenginių užimamo ploto įtakos skaičiuojant kameros plotą, todėl galima preziumuoti, kad skaičiuojant vienam asmeniui tenkantį kameros plotą visas kameros plotas dalijamas iš kameroje laikomų asmenų skaičiaus.

Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-08-21 pažymos Nr. 69/06-3631 „Dėl A. B.“, pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą etapuotas 2011-11-17 ir įstaigoje periodiškai laikytas iki 2013-05-09. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo laikomas:

Kameroje Nr. 56: nuo 2011-11-17 iki 2011-11-21 su 9–13 asmenų ir vienam iš jų teko nuo 2,12 iki 1,47 m², nuo 2011-12-06 iki 2011-12-08 su 8–11 asmenų ir vienam iš jų teko nuo 2,38 iki 1,73 m², nuo 2012-06-21 iki 2012-06-25 su 5 asmenimis ir vienam iš jų teko nuo 3,81 iki 3,81 m², nuo 2012-06-28 iki 2012-07-03 su 4–7 asmenimis ir vienam iš jų teko nuo 4,76 iki 2,72 m², nuo 2012-08-13 iki 2012-08-16 su 1–2 asmenimis ir vienam iš jų teko nuo 19,1 iki 9,53 m², nuo 2012-08-23 iki 2012-08-30 su 2–6 asmenimis ir vienam iš jų teko nuo 9,53 iki 3,18 m², nuo 2012-11-07 iki 2012-11-12 su 5–8 asmenimis ir vienam iš jų teko nuo 3,81 iki 2,38 m², nuo 2012-11-15 iki 2012-11-19 su 8–10 asmenų ir vienam iš jų teko nuo 2,38 iki 1,91 m², nuo 2013-04-25 iki 2013-04-29 su 5–7 asmenimis ir vienam iš jų teko nuo 3,81 iki 2,72 m², nuo 2013-05-03 iki 2013-05-09 su 2–9 asmenimis ir vienam iš jų teko nuo 9,53 iki 2,12 m².

Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,5 m² iki 9,53 m² gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalinimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji buvo viršijama.

Atsakovas atkreipė dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalinimo įstaigose specifiką: toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus (dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje). Kaip pažymėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. liepos 9

d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-146-1527/2012, ši aplinkybė (kintantis asmenų skaičius kameroje) turi įtakos vienam asmeniui tenkančios ploto normos kameroje kaitai, nes daliai asmenų išvykus likusiems kameroje asmenims tenka daugiau kameros bendrojo ploto. Todėl net mažiausio ploto kameroje, keičiantis kalinčių asmenų skaičiui per parą, plotas, tenkantis vienam asmeniui, kinta nuo mažesnio už nustatytą iki viršijančio normą.

Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį nuo 2011-11-17 iki 2013-05-09 iš viso buvo laikomas 55 dienas. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu kameroje Nr. 56 buvo atliktas sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimas. Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimas (patikrinimo išvados surašytos 2013-05-09 patikrinimo akte NR. EP-1281) buvo atliktas 2013-05-07. Nustatyta, kad sanitarinis mazgas atitvertas užuolaidomis, reikalingas remontas.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos taisyklių nuostatos ir tie higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, atsakovas pabrėžia, jog negalima konstatuoti įstaigos neteisėto veikimo, kiek tai susiję su pareiškėjo argumentais dėl drėgmės, ventiliacijos nebuvimo, nes šie įrengimo reikalavimai susiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Pagal higienos normos 24 punktą, gyvenamosios patalpos turi būti vėdinamos per langus, išskyrus patalpas, kuriose veikia mechaninė patalpų vėdinimo ar kondicionavimo sistema. Šiaulių tardymo izoliatoriaus gyvenamosios kameros yra vėdinamos natūraliu būdu (per langus bei duris). Mikroklimato parametrai kameroje priklauso nuo kamrų įrengimo, jose esančių asmenų skaičiaus ir kitų aplinkybių (tokių, kaip lauko temperatūra, asmenų judėjimas į kamrą ir iš jos ir kt.). Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais, netaikytini ir įstaiga negali būti pripažįstama atsakinga dėl nustatomų šių reikalavimų pažeidimų.

Atsakovas pabrėžia, kad įstaiga veikia 1911 m. pastatytame pastate yra nuolat perpildyta. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija dėl objektyvių priežasčių ne visuomet turi galimybę užtikrinti vienam asmeniui 3,6 kv. m ploto, bet tokia situacija nėra pastovi ir priklauso ne nuo institucijos kompetencijai priklausančių veiksmų atlikimo ar neatlikimo, įstaiga negali daryti įtakos suimtųjų (nuteistųjų) skaičiui ir nėra atsakinga už nustatyto kalinamųjų asmenų skaičiaus reikalavimo viršijimą, o jų nepriimti neturi teisinio pagrindo. Kai kurios kameros gali būti perpildytos ir vienam asmeniui tenkantis gyvenamosios patalpos plotas ne visada siekia teisės aktuose nustatytą ribą. Esant tokiai situacijai, tardymo izoliatoriaus administracija stengiasi, kad suimtieji ir

nuteistieji, kurių laikymo sąlygos ne visiškai atitinka nustatytus reikalavimus, tokiomis sąlygomis būtų laikomi kuo trumpesnę laiką, t. y. atsiradus galimybei perkelti į laisvesnes kameras.

Kamerų remontas Šiaulių tardymo izoliatoriuje atliekamas pagal iš anksto sudarytą planą ir esamus materialinius, finansinius ir darbo resursus, gavus tam skirtas lėšas iš valstybės biudžeto. Suimtieji ir nuteistieji neretai piktybiškai niokoja valstybės turtą, gadina elektros instaliaciją, daužo apšvietimo lemputes, stiklus, klozetus, laužo langus, griaua sienes, kurios skiria klozetą nuo miegamųjų vietų. Visiškai suremontuotose kamerose neretai tenka daryti remontą iš naujo. Šiaulių tardymo izoliatoriaus kamerose langai vėdinimui pritaikyti, kameros yra vėdinamos natūraliu būdu per langus ir tai atitinka Lietuvos higienos normos HN 76:2010 reikalavimus. Atsakovas pažymi, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus pastatas įtrauktas į LR nekilnojamųjų vertybių sąrašą, todėl kai kurių nuolat nustatomų trūkumų pašalinti neįmanoma (t. y. neįmanoma padidinti natūralios apšvietos gyvenamosiose kamerose, kadangi nėra galimybės padidinti langų angas, nėra galimybės įrengti papildomą ventiliacijos sistemą ir padidinti oro judėjimo greitį bei sumažinti santykinę drėgmę, sureguliuoti oro temperatūrą). Apgyvendinti asmenys, kurie reguliariai vėdina, prižiūri ir tvarko savo kameras, neturi problemų dėl atsirandančio pelėsio ar drėgmės bei atsirandančio kvapo gyvenamosiose kamerose.

Pažymi, kad higienos norma HN 76:2010 nustato pareigas ne tik laisvės atėmimo vietų administracijai, bet ir laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims. Šio teisės akto 58 punkte nurodyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros ir tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Taigi, pareiškėjo nusiskundimai dėl iš sanitarinio mazgo sklindančio blogo kvapo, negali būti vertinami kitaip nei susiję su tuo metu tose gyvenamosiose patalpose gyvenusių asmenų noru ir suinteresuotumu pasirūpinti švara ir tvarka. Atsakovas pažymi, jog pareiškėjas ginčui aktualiais laikotarpiais nesikreipė į įstaigos administraciją dėl to, kad jam ar kitiems nuteistiesiems nesudaromos sąlygos pasirūpinti švara ir tvarka gyvenamojoje patalpoje ar sanitariniame mazge.

Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Europos Žmogaus Teisių Teismas pasisakė, kad tam tikra kančia ar pažeminimas? tai dažnai būdingi ar neišvengiami bausmės formos ar laisvės atėmimo priemonių elementai. Valstybė privalo užtikrinti, kad asmens įkalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai įkalinimui būdingą kentėjimo laipsnį. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. lapkričio 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-17-1001/2007 nurodė, kad siekiant neturtinės žalos atlyginimo, būtina nustatyti, jog tas asmuo, kuris kreipėsi teisminės gynybos, tikrai patyrė fizinį skausmą, dvasiškai išgyveno, realiai patyrė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardintų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Pareiškėjo dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto.

Deliktinė atsakomybė yra viena iš civilinės atsakomybės rūšių, todėl jai atsirasti yra būtina nustatyti bendrosios civilinės atsakomybės sąlygų visumą, nurodytą Civilinio kodekso 6.246–6.249 straipsniuose. Civilinio kodekso 6.271 straipsnyje numatyta viešoji atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Vadinasi, reikalavimas dėl žalos atlyginimo (tiek turtinės, tiek neturtinės) privalo būti tenkinamas tik nustatius visumą viešosios atsakomybės sąlygų: pareiškėjo nurodytos valdžios institucijos neteisėtus veiksmus ar neveikimą, žalos pareiškėjui padarymo faktą ir priežastinį ryšį tarp valdžios institucijos neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir atsiradusios žalos. Nenustačius bent vienos iš nurodytų trijų viešosios atsakomybės sąlygų,

valstybei pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį nekyla prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-1355/2010). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalis apibrėžia, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio taikymo teisminėje praktikoje buvo ne kartą išaiškinta, kad neturtinė žala pripažintinas ne bet koks valdžios institucijų neteisėtais veiksmais (neveikimu) asmeniui, kuris kreipėsi teisminės gynybos, padarytas neigiamas poveikis; kad neturtinė žala gali būti konstatuojama tik tada, kai nustatoma, kad poveikis buvo pakankamai intensyvus, o ne mažareikšmis ir smulkmeniškas, kai nustatoma, kad asmuo tikrai patyrė dvasinius išgyvenimus, realiai pajautė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardytų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Asmens patirtų dvasinių ir fizinių kančių (Civilinio kodekso 6.250 str. prasme), jei jos realiai patiriamos, poveikis asmens fizinei ir psichinei sveikatai yra skaudžiausias ir labiausiai juntamas tuo laiku, kai asmenį veikia šias kančias sukeltantys neteisėtiaktai (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 str. prasme). Atsakovas pažymi, jog pareiškėjas į įstaigos direktorių su jokiais skundais jo kalinimo laikotarpiu nesikreipė.

Pareiškėjas savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, nebūtinai sąlygotus laikymo sąlygų, ir jų nepagrindžia jokiais įrodymais. Turtinė žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikra žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011). Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Minėta, kad nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006-08-19 nutarime išaiškinta, kad materialioji (piniginė) kompensacija už moralinę žalą turi būti skiriama vadovaujantis visiško (adekvataus) atlyginimo principu, nes jos paskirtis – sudaryti materialias prielaidas iš naujo sukurti tai, ko negalima sugrąžinti, kuo teisingiau atlyginti tai, ko asmeniui neretai apskritai jokie pinigai ir joks materialus turtas negali atstoti. Be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalą, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda *tik tada*, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado *būtent dėl tų* valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą, turi būti atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo patirtą neturtinę žalą, o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą.

Nustatant atlygintinos neturtinės žalos dydį, turi būti taikomi kriterijai, nurodyti Civilinio kodekso 6.250 straipsnio 2 dalyje, iš jų ir sąžiningumo, teisingumo bei protingumo principai (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartys administracinėse bylose Nr. A756-122/2010, A438-121/2009, A502-734/2009).

Sprendžiant institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo klausimą kiekvienu konkrečiu atveju yra būtina nustatyti, kokios institucijos veiklą reglamentuojančios teisės normos buvo pažeistos ir kaip šie pažeidimai pasireiškė, t. y. neigiama tokios veikos pasekmė savaime negali būti laikoma pakankamu pagrindu konstatuoti šios veikos neteisėtumą (2007 m. spalio 23 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. A11-944/2007). Pareiškėjas turi įrodyti žalos faktą ir priežastinį ryšį tarp žalos ir institucijos veiksmų. Įstatymas

numato, kad valdžios veikimas ar neveikimas turi tiesiogiai daryti įtaką asmenų teisėms, laisvėms ar interesams. (2009 m. kovo 2 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-288/2009). Pareiškėjas neįrodė, kad jam buvo padaryta neturtinė žala, nes Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija veikė taip, kaip privalo elgtis teisės aktų nustatyta tvarka, nepateikta jokių pagrindžiančių pareigūnų kaltę dokumentų, nenustatytas tiesioginis priežastinis ryšys tarp pareigūnų veiksmų ir pareiškėjo nurodomos neturtinės žalos. Tai, kad pareiškėjas patyrė stresą ir nepatogumus, kai buvo patalpintas į Šiaulių tardymo izoliatoriaus kamerą yra natūralu, nes kiekvienam sulaikytam asmeniui tai daugiau ar mažiau sukelia diskomfortą ar stresą. Tačiau tai nėra pagrindas priteisti neturtinę žalą. Be to, pareiškėjas nepateikė objektyvių įrodymų, nedetalizavo aplinkybių, dėl kurių patyrė tariamą neturtinę žalą, skundą grindė abstrakčiais teiginiais, nenurodė, kuo grindžiamas žalos dydis ir kaip jis apskaičiuotas. Atsakovo nuomone, pareiškėjas kreipėsi į teismą galimai siekdamas turtinės naudos, tačiau neįrodė, kad patyrė skunde nurodytus išgyvenimus, fizinius nepatogumus, papildomą diskomfortą bei gyvenimo kokybės pablogėjimą.

Pažymi, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.138 straipsnyje pateiktame nebaigtiniame sąraše įtvirtinta net keletas galimų asmens teisių gynimo būdų. To paties straipsnio 8 punkte numatyta, kad asmens teisės teismas gina ir kitais įstatymų numatytais būdais. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą pažymėjo, jog pažeidimo fakto pripažinimas taip pat yra asmens pažeistų teisių gynybos būdas, kuris yra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Neturtinė žala priteisiama konkrečiu atveju nustatčius, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *M. v. Lietuva*, pareiškimo Nr. 53161/1999; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-619/2008). Atsakovas taip pat prašo teismo sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kas aukščiau išdėstyta, bei, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas skundu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinę žalą pareiškėjas kildina iš esmės iš neteisėtų valdžios institucijos veiksmų, neužtikrinant jam tinkamų kalinimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje.

CK 6.271 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto, nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės subjektas yra specialusis – viešas asmuo (valstybė arba savivaldybė). Šis atsakomybės subjekto ypatumas (viešas asmuo) lemia šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kadangi valstybės civilinė atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms (civilinė atsakomybė be kaltės): valstybės valdžios institucijų neteisėtiems veiksams (neveikimui), žalai ir priežastiniam ryšiui tarp valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Todėl reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės), kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo gali būti tenkinamas, nustatčius minėtų civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygų visumą. Nesant bent vienos iš šių sąlygų, viešojo atsakomybė negalima.

Tam, kad būtų konstatuotas neteisėtumas CK 6.271 straipsnio prasme, reikia nustatyti, jog valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo (CK 6.271 straipsnio prasme),

kiekvienam atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir, kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, būtų priteistas neturtinės žalos atlyginimas. Neturtinę žalą grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų ir kameros buvo perpildytos, todėl pažeistas minimalus kameros ploto, tenkančio vienam asmeniui, reikalavimas.

Lietuvos Respublikos kardomojo kalnimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą, iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248, numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m².

Byloje yra pateikta Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-08-21 pažyma Nr. 69/06-3631 „Dėl A. B.“, iš kurios matyti, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą etapuotas 2011-11-17 ir įstaigoje periodiškai laikytas iki 2013-05-09. Pareiškėjui Šiaulių tardymo izoliatoriuje periodiškai tekdamo nuo 1,5 m² iki 9,53 m² gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog pareiškėjui apie 30 dienų galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, todėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija pažeidė pareiškėjo subjektyvą teisę būti kalniamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 m² kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Pareiškėjo skunde nurodytos aplinkybės, kad kameros patalpos nebuvo ventiliuojamos, kaupėsi drėgmė, tualetu patalpa neatitverta, toje pačioje patalpoje reikėjo ir valgyti, ir tuštintis, iš dalies neatitinka tikrovės. Atsakovas pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. gegužės 9 d. patikrinimo aktą Nr. EP-128. Patikrinimas atliktas 2013 m. gegužės 7 d. (40-47 b. l.). Nustatyta, kad apgyvendinimo kameroje Nr. 56, kurioje periodiškai visą buvimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laiką buvo pareiškėjas, stalas, kabykla asmeniniams drabužiams yra. Sanitarinis mazgas atitvertas užuolaidomis, ant sienų ir lubų matosi pelėsis, ant lubų ir sienų vandens nubėgimo žymės, langų angokraščiai, sienos virš sanitarinio mazgo, sanitarinio mazgo įrenginys pajuodę, su apnašomis, reikalingas remontas, nustatytas dirbtinės apšvietos pažeidimas.

Pareiškėjas A. B. skunde nurodė, kad kalint netinkamomis sąlygomis perpildytoje kameroje neturėjo galimybės normaliai pajudėti ar pasimankštinti, būdavo nervingas, irzlus, buvo užsikrėtęs odos infekcijomis. Iš pateiktos pareiškėjo asmens sveikatos istorijos nuorašo (10-29 b. l.) matyti, kad pareiškėjas skundėsi bloga nuotaika, nemiga, padidintu dirglumu, sunkumu bendraujant su žmonėmis (24-26 b. l.) ir į gydytoją kreipėsi tuo metu, kai buvo ne Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Taip pat yra įrašas iš pareiškėjo žodžių, kad jis gydėsi 2010 m. psichiatrijos ligoninėje dėl suicido. Dėl pareiškėjo kūno, šlaunų odos smulkaus bėrimo buvo reaguojama (26 b. l.), pareiškėjui visada suteikiama medicininė pagalba, išrašomi vaistai. Tuo pačiu teismas pažymi, kad tam tikras

kalinamųjų privatumo, jų judėjimo laisvės apribojimas ir su tuo susiję neigiami išgyvenimai, patyrimai paprastai yra neišvengiama kalinimo pasekmė, tačiau teigti, kad pareiškėjo nurodyti sveikatos negalavimai atsirado per trumpus buvimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpius, nėra pagrindo.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *S. prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 871/02). Taigi, ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį, neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinta pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujama teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, grąžinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylų aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylų aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę (pareiškėjas buvo laikomas Šiaulių tardymo izoliatoriuje periodiškai trumpais laikotarpiais – nuo 3 iki 7 dienų, viso buvo 55 dienas), į tai, kad pareiškėjas dėl, jo manymu, pažeistų teisių į teismą kreipėsi praėjus daugiau kaip metams po išvykimo iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus, į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu.

Pažymėtina, jog byloje nėra duomenų, kad Šiaulių tardymo izoliatorius būtų sąmoningai siekęs pažeisti pareiškėjo A. B. orumą ar nežmoniškai su juo elgtis. Iš bylos medžiagos matyti, jog atsakovas Šiaulių tardymo izoliatorius ėmėsi visų įmanomų veiksmų, kad pareiškėjui būtų užtikrintos kuo palankesnės kalėjimo sąlygos.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais, įvertinęs turimų įrodymų visetą, pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas

(minimali mėnesinė alga bylai aktualiu laikotarpiu; vidutinis darbo užmokestis), teismas mano, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 450 Lt. Pareiškėjo nurodytos aplinkybės ir pateikti įrodymai nesudaro faktinio ir teisinio pagrindo konstatuoti, kad jis patyrė 30 000 Lt neturtinę žalą, todėl pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies, priteisiant pareiškėjui iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 450 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85–87 str., 88str.1 d. 5 p., teismas

n u s p r e n d ž i a :

Pareiškėjo A. B. skundą tenkinti iš dalies. Priteisti pareiškėjui A. B. iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 450 Lt (keturis šimtus penkiasdešimt litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo dienos gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėja Laisvutė Kartanaitė